

CONTRIBUȚII LA STUDIUL STRUCTURILOR FONETICO-FONOLOGICE CONSONANTICE COMPUSE (ÎN BAZA MATERIALULUI LIMBILOR ROMÂNĂ ȘI ENGLEZĂ)

CONTRIBUTIONS TO STUDIES ON PHONETIC AND PHONOLOGICAL
CONSONANTIC COMPOUND STRUCTURES (BASED ON THE
MATERIAL FROM ROMANIAN AND ENGLISH LANGUAGES)

(Abstract)

Pronunciation (phonetics and phonology) is the most important language compartment. Speech sounds and language phonemes may be characterised by articulation (vowels and consonants) and structure (simple and compound). The system of Romanian and English compound consonantic monophonemic units is represented by affricates. These units provoke controversies among researches as far as there is no unique opinion regarding their phonetic nature and phonological status, as well as their number in this or that language. In this context, the given issues are examined both theoretically and experimentally.

Keywords: phonetics, phonology, sound, phoneme, complex monophonemic unit, affricate.

Învățarea unei limbi presupune studierea compartimentelor ei de bază: fonetico-fonologic, gramatical, lexical și ortografic. După opinia majorității cercetătorilor în domeniul științelor limbajului și ale educației, latura fonetico-fonologică este de o primă importanță. Pe de o parte, când copilul se naște, el își însușește mai întâi sunete ale vorbirii prin intermediul cărora devine în continuare apt să formeze cuvinte și fraze. Pe de altă parte, fonemul este cea mai mică unitate a limbii care poate servi drept „material de construcție”

pentru unități mai complexe (grafeme, lexeme etc.) și drept semn de distincție între acestea, în plan sintagmatic și paradigmatic.

Sunetele vorbirii (și fonemele limbii) pot fi clasificate articulatoriu (vocalismul și consonantismul) și structural (unitățile simple și compuse). În această ordine de idei, lucrarea de față este dedicată unităților monofonematice consonantice compuse (în continuare UMCC) în limbile română și engleză.

UMCC, cunoscute și ca **africate, semioclusive (miocclusive), semiconstrictive, oclusiv-constrictive (occlusiv-fricative), consoane complexe (compuse, contopite), oclusive contopite (sau continue)**, diftongi consonantici, ridică o serie de probleme dificile la nivel fonetico-fonologic. Una dintre ele ține de **statutul lor fonematic**. După A. Turculeț, UMCC constituie sunete specifice, care se produc prin îmbinarea modurilor de articulație oclusiv și constrictiv, ce încep cu o ocluzie și se termină printr-o constricție omorganică, repetând astfel în faza inițială o oclusivă, iar în faza finală – o constrictivă; de exemplu: /ts, tʃ, pf, kx/ (Turculeț 1999: 37). N. Corlăteanu și Vl. Zagaevski susțin că elementul oclusiv din cadrul africaterii evită faza de exploziune, trecând într-un zgomot de fricțiune ca la fricative. Astfel, UMCC se prezintă ca o sudură, o întrepătrundere a două nuanțe fonetice: o oclusivă (dar nu o explozivă) și o constrictivă: /tʃ/=/t+sʃ/, /dʒ/=/d+zʒ/, /ts/=/t+s/, /dʒ/=/d+z/ (Corlăteanu, Zagaevski 1993:78). Această opinie este exprimată și de E. D. Polivanov (Поливанов, 1991: 158–160) și de alți cercetători (cel din urmă menționează că locul articulării celor două elemente trebuie să fie același, adăugând că, în sensul larg, africaterii pot fi unite cu oclusivele într-o categorie). O. S. Akhmanova definește africaterii în felul următor: „consoana cu recursia fricativă în loc de exploziune, care, de obicei, apare ca rezultat al contopirii sunetului oclusiv cu următorul sunet constrictiv omorganic, inițial tautosilabic” (Ахманова 1966: 61). M. Bogdan consideră că UMCC sunt un fel de sunete la articularea cărora ocluziunea nu se deschide brusc, ci treptat, gradual, terminând articularea printr-o constricțiune (Bogdan 1962: 121). Această idee este reflectată și de Gh. Constantinescu-Dobridor (Constantinescu-Dobridor 1980: 94), D. Crystal (Crystal 1999: 8), D. Jones (Jones 1958: 535), L. V. Șerba (Щерба 2004: 172) (cel din urmă susține că elementul fricativ nu este decât un fel de exploziune). N. Corlăteanu este de părere că în cazul UMCC nu se poate vorbi de o succesiune consecutivă a două articulații una după alta, ci de o singură articulație a unui singur fonem, la care momentul exploziunii dispare sau este redus aproape totalmente. Aceste unități fonetice au un caracter monofonematic. De aceea UMCC nu pot fi considerate diftongi consonantici: e vorba, de fapt, de contopirea într-un singur fonem a două nuanțe articulatorice (Corlăteanu 1978 :91). D. Jones, considerând africaterii, după cum s-a menționat, ca un fel de oclusive și recunoscând implicit caracterul lor monofonematic, admite o separare relativă a organelor articulatorii care creează efectul auditiv al caracteristicii omorganice (Jones 1969: 535). În concepția lui A. A. Reformatski, UMCC sunt niște sunete a căror ocluzie se deschide pentru trecerea aerului ca la fricative, dar brusc, și nu lung, ca

la acestea (Реформатский 2005: 173). A. Tătaru clasifică africaterile drept combinații de gradul III (foarte strânse, presupunându-se că într-o secvență de două sunete există o asemenea combinație profundă, încât caracteristicile individuale se întrepătrund, formând o nouă unitate, care poartă amprenta ambelor sunete), opunându-le celor de gradele I (laxe, de exemplu: /kl, gl, pl/) și II (strânse, de exemplu: /ng, tm/) (Tătaru 1997: 66), iar A. Evdoșenco susține că UMCC sunt consoane **semiînchise**, opunându-le celor închise (occlusive), **semideschise** (fricative propriu-zise) și **deschise** (laterale) și, de asemenea, afirmă că „africaterile au comun cu occlusivele implozia (element distinctiv: explozia), iar cu fricativele – destinderea (element distinctiv: ocuziunea)” (Evdoșenco 1962: 37). L. R. Zinder pledează, de asemenea, pentru statutul fonetico-fonematic aparte al africaterilor, opunându-le occlusivei (Зиндер 1956: 91). L. G. Skalozub susține că L. V. Sčerba, O. I. Brok, V. A. Bogorodickij, A. I. Tomson privesc africaterile ca sunete inseparabile, pe când N. V. Kruszewsky – ca îmbinări de sunete în care „spiranta” este despărțită de „explozivă” printr-o infimă porțiune de timp. L. G. Skalozub mai arată că majoritatea foneticienilor consideră că deosebirea dintre africată și occlusivă nu constă în poziția părții active din față a limbii, ci în procesul de articulare: în literatura fonetică consoana rusească /ʃ/ (fonemul /dʒ/ nu există în rusă) se numește **occlusivă continuă** deosebindu-se de una simplă prin caracterul treptat și pasiv al îndepărtării organului activ de cel pasiv în cea de-a treia fază de articulare, fapt ce creează posibilitatea apariției constricției (Скалозуб 1963: 35–40). M. I. Matusевич exprimă opinia că fonemul /ʃ/ din rusă este o africată bifocală aflată în opoziție cu cea monofocală /ts/, evidențind trei faze în procesul articulatoric al ei: **1) ocuzie** – fonemul palatalizat /t/; **2) reținerea ocuziei**; **3) constricție** – consoana palatalizată /ʃ/ (Матусевич 1976: 144–145). Vl. Plotnic subliniază că B. Bloch și G. L. Trager, bazându-se pe principiul simplității structurale și al economiei limbii, neagă existența fenomenului fonetic al africaterilor ca atare (Plotnic 1970: 238).

În temeiul celor expuse, observăm că problema statutului fonematic al africaterilor este foarte controversată – unii foneticieni (majoritatea) le consideră unități monofonematice, pe când alții susțin că ele nu sunt decât îmbinări bifonematice a două sunete consecutive.

Altă problemă, care, într-o anumită măsură, este condiționată de cea dintâi, vizează **numărul africaterilor**. Problema numărului africaterilor în limba engleză, dată fiind divergența mare de opinii cu privire la acest subiect, necesită o atenție deosebită. B. Bloch și G. L. Trager, bazându-se pe principiul simplității structurale și al economiei limbii, conclud că în limba engleză nu există, în genere, africateri (*apud* Plotnic 1970: 238). Marea majoritate a lingviștilor, precum M. Bogdan (1962: 121–122), D. Crystal (1999: 8), V. A. Vassilyev (1970: 189–190), A. I. Smirnitskij (Смирницкий 1962: 17–18), V. D. Arakin (Аракин 1989: 79), V. A. Bogorodickij (Богородицкий 1953: 97), E. D. Polivanov (Поливанов 1991: 257) și alții recunosc numai sunetele /ʃ, dʒ/ ca fiind africateri. D. Jones la africaterile menționate adaugă și

continuitățile fonetice /ts, dz, tr, dr/ în categoria africatelor (Jones 1969: 146–154), dintre care W. Jassem (1951: 120–121) și A. Tătaru (1978: 130–131) consideră secvențele /tr, dr/ ca africate, iar succesiunilor fonetice /ts, dz/ nu le acordă statut de africate. O'Connor numește /tr, dr/ îmbinări de sunete; Pring, găsind o anumită asemănare a acestora cu africatele /tʃ, dʒ/, nu le include într-o clasă sau alta; I. Ward, MacCarthy, A. C. Gimson le consideră drept africate (*apud* Vassilyev 1970: 190–191). C. Gogălniceanu (1993: 26, 73–75), I. Ward și A. C. Gimson (*apud* Tătaru 1978: 239), alături de cele șase sunete menționate, adaugă aici /tθ, dθ/ (în interpretarea celor din urmă – /tθ, dθ/ (*apud* Vassilyev 1970: 190–191). Pentru a demonstra că numai sunetele /tʃ, dʒ/ fac parte din categoria africatelor, V. A. Vassilyev propune următoarele argumente: **1) indivizibilitatea articulatorie**: fonemul se definește drept cea mai mică unitate indivizibilă a limbii. Africata reală este un sunet compus, dar inseparabil articulatoriu: trecerea de la elementul oclusiv la cel constrictiv este atât de graduală încât practic e imposibil să se determine limita elementelor ei constitutive. Diferența se sesizează la rostirea cuvintelor românești *băț, șveț* cu africata adevărată /ts/ și a celor engleze *bets, sweats*; **2) indivizibilitatea morfonologică**: fonemul formează un morfem sau îi aparține complet, nu se admite apartenența elementelor lui la morfeme diferite, ca în cazuri de felul *bets, sweats* (Vassilyev 1970: 190–191). Un loc aparte în fonetica limbii engleze îl ocupă problematica secvenței /ts/. A. Tătaru, de asemenea, consideră secvența /t+s/ din engleză ca o îmbinare bifonematică de sunete, evidențiind că în procesul însușirii pronunției românești vorbitorii de limba engleză nu țin cont de faptul că în română îmbinarea de sunete /ts/ este o unitate monofonematică, ca în cazul articulării cuvintelor românești că *braț, prinț* etc., nu o secvență bifonematică, ca în engleză. Vorbitorii de limbă română, din contră, uitând de caracterul bifonemic al secvenței engleze /t+s/ sunt predispuși s-o pronunțe ca pe o africată monofonematică /ts/ în cuvintele englezești *brats, prints* etc., ceea ce nu corespunde pronunțării standard engleze (Tătaru 1978: 151). D. Jones arată că africata /ts/ se întâlnește rar în engleză, numai în cuvinte de origine străină: *Tsana* /'tʃsɑ:nə/, *tsetse* /'tʃsetsi/, *Tsushima* /'tʃsu:ʃimə/, remarcând că în cuvântul *tsetse* primul /ts/ este africată adevărată, iar cel de-al doilea – ca în cazul cuvintelor *cats, curtsey*, în care ocurența africatei adevărate nu este atestată, dar cele două sunete se pronunță mai mult sau mai puțin strâns unit, pe când există și cazuri în care pronunțarea separată a elementelor /t+s/ este clară: *outset, outside* etc. (Jones 1969: 151–152). C. Gogălniceanu consideră că și în cazurile de tipul *cats* /kæts/ e vorba de o africată, egală cu /ts/ inițial din *tsetse* în ce privește statutul fonemic, opunând-o, de asemenea, exemplelor ca *outset*, în care se atestă secvența sunetelor /t+s/ ce aparțin unor morfeme diferite (Gogălniceanu 1993: 75).

În continuare, prezentăm o privire generală asupra datelor rezultate din experimentele efectuate în laboratorul de fonetică experimentală al Universității Naționale „T. Șevcenko” din Kiev (29 iunie–2 iulie 2005),

aplicându-se metodele de oscilografare, spectrografare și suprimare consecutivă a segmentelor secvențelor sonore, cea din urmă fiind propusă de cercetătorul român Andrei Avram, și presupunând și analiza sonorității în cazul consoanelor sonore. La experimente au participat patru subiecți/informatori, câte doi pentru fiecare limbă. Cerințele regulamentare științifice în privința subiecților au fost respectate de noi conform indicațiilor reputaților foneticieni experimentaliști I. Stan, G. Gogin, V. A. Artiomov, L. G. Skalozub. Obținerea și prelucrarea oscilogramelor și spectrogramelor a fost efectuată cu ajutorul programei de calculator *Praat* în cadrul laboratorului menționat mai sus. Au fost segmentate și prelucrate 38 de oscilograme și 38 de spectrograme. Drept materiale ne-au servit înregistrările în calculator prin intermediul programei *Praat*. Materialul faptic, supus experimentelor, îl constituie cuvintele: *bici, brici, cioc, cea, ce-am; dragi, gip; foi, oțel, bălți, băț, puț* (în română), *beach, breach, chalk, char, charm* (în engleză) și, în contrast *bici – beach, brici – breach, cioc – chalk, cea – char, ce-am – charm; dragi – drudge, gip – gip* (în română și engleză); africaterile /tʃ, dʒ, ts/ (în română) și /tʃ, dʒ/ (în engleză), înregistrate la oscilograful și la spectrograful electronic în 2005, 24 silabe și sunete segmentate și analizate, 99 cuvinte separate și 52 în fraze (în română și engleză).

Ca rezultat, am stabilit că valoarea africaterii /tʃ/ la nivelul intensității în engleză este mai mică decât în română, la nivelul frecvenței și al primilor patru formați – **mai mare**, ceea ce este identic pentru toate perechile de cuvinte amintite. Totuși, la nivelul duratei, valoarea africaterii în cauză este mai mică în engleză decât în română, ceea ce este identic pentru cea de-a doua și cea de-a treia pereche și se deosebește de cazul primei și al celei de-a patra perechi, unde situația este inversă. În afară de aceasta, spre deosebire de primele patru perechi de cuvinte, valoarea celui de-al cincilea formant este mai mică în engleză decât în română. Tonul de bază (general, minim, maxim) nu este determinat, ceea ce este asemănător situației din toate perechile precedente, în afară de cea de-a treia, unde, după cum s-a menționat, în cazul cuvântului românesc *cioc*, tonul de bază a fost determinat. Cea mai mică diferență dintre valorile parametrilor africaterii /tʃ/ în română și engleză (indiferent de direcția acestora) se atestă la nivelul duratei, iar cea mai mare – la nivelul frecvenței. Atât în română, cât și în engleză, energia sonoră este concentrată în zona frecvențelor înalte și caracterizată prin uniformitatea relativă a repartizării, limita dintre elementele ocluziv și africata propriu-zisă asemănându-se cu cea dintre ocluzia și implozia unei consoane ocluzive. Audiind 0,024 sec. de la începutul secvenței sonore, auzim un sunet neclar, asemănător cu /t/ în română (la amândoi subiecții) și în engleză (subiectul I). În cazul subiectului II, în engleză auzim un sunet intermediar între /t/ și /tʃ/. Audiind toate celelalte secvențe, am auzit consoana /tʃ/ atât în română, cât și în engleză. Cele examinate mai sus, ne permit să conchidem că parametrii acustici ai africaterii /tʃ/ au tendința de a fi **mai mari în engleză decât în română**. Aceasta se explică prin faptul că în engleză sunetul

în cauză se pronunță cu mai multă încordare a organelor articulatorii și cu mai multă energie decât corespondentul lui din română.

În urma examinării diapazoanelor pentru parametrii acustici ai africaterii /tʃ/ în limbile română și engleză, observăm că în cazul extremei minime și al celei maxime valorile tuturor parametrilor, cu excepția intensității (ambele extreme) și a formanților trei și patru (extrema minimă), sunt mai mari în engleză decât în română. Diapazonul cuprins (diferența dintre valorile extremei minime și ale celei maxime) la nivelul duratei și al formanților trei-cinci în engleză este mai mare decât în română, pe când în cazul celorlalți parametri situația se prezintă invers. În toate cazurile, atât în limba română, cât și în cea engleză energia sonoră este concentrată în zona frecvențelor înalte și caracterizată prin uniformitatea relativă a repartizării, limita dintre elementele ocluziv și africata propriu-zisă asemănându-se cu cea dintre ocluzia și implozia unei consoane ocluzive. La audierea secvențelor de 0,024 sec. atât în română, cât și în engleză s-a auzit /t/ (rom.: cuvântul *bici*, subiectul I), nu s-a auzit niciun sunet clar (rom.: cuvintele *bici* și *cea*, subiectul II; eng.: cuvântul *beach*, subiectul II; cuvântul *breach*, ambii subiecți), s-a auzit un sunet neclar asemănător cu /t/ (rom.: cuvântul *brici* și *ce-am*, ambii subiecți; cuvintele *cioc* și *cea*, subiectul I; eng.: cuvintele *chalk* și *charm*, subiectul I) sau unul intermediar între /t/ și /tʃ/ (rom.: cuvântul *cioc*, subiectul I; eng.: cuvântul *beach*, subiectul I, cuvântul *chalk* și *charm*, subiectul II; cuvântul *char*, ambii subiecți). La audierea celorlalte secvențe s-a auzit /tʃ/ (cu excepția celei de 0,069 sec. de la început în cazul cuvintelor *bici* și *ce-am* din română, subiecții I și, respectiv II, și al cuvântului *breach* din engleză, subiectul II) care în unele cazuri în română (cuvintele *bici* și *brici*, subiectul I; cuvântul *ce-am*, subiectul II) la ultimă secvență (0,203 sec. și mai puțin de la sfârșit) a fost urmat de ^h/. Elementul fricativ nu s-a depistat nicăieri, ceea ce confirmă caracterul monofonemic al africaterii /tʃ/ atât în limba română, cât și în cea engleză. În afară de aceasta, observăm că, în general, faza africană propriu-zisă în engleză cuprinde **o porțiune mai mare decât în română**, ceea ce este condiționat de caracterul pur prepalatal al articulării sunetului în cauză în română și cel prepalatal palato-alveolar – în engleză.

Ca și în cazul africaterii /tʃ/, valoarea tuturor parametrilor acustici ai africaterii /dʒ/ în engleză este mai mare decât în română, cu excepția frecvenței și a duratei, în cazul cărora situația este inversă, și a tonului de bază (general, minim și maxim) care nu a fost determinat. Cea mai mică diferență între valorile parametrilor se atestă la nivelul duratei, iar cea mai mare – la nivelul frecvenței. Aceste date confirmă concluzia formulată mai sus că în engleză se atestă tendința generală a parametrilor acustici ai africaterii /dʒ/ **spre ascendență în comparație cu sunetul respectiv din română**.

În temeiul celor examinate, observăm următoarele: în cadrul extremei minime la nivelul frecvenței și al duratei, valorile parametrilor acustici ai africaterii /dʒ/ din engleză sunt mai mici decât în cazul sunetului respectiv din română.

Diferența dintre valorile parametrilor la nivelul tonului de bază (general, minim și maxim) nu se atestă (deci, este egală cu zero). La nivelul intensității și al tuturor formanților valoarea parametrilor africateri /dʒ/ din engleză este mai mare decât cea a parametrilor respectivi ai sunetului dat din română. La extrema maximă, la nivelul tuturor parametrilor, cu excepția frecvenței, duratei, intensității și a celui de-al cincilea formant, valorile parametrilor africateri /dʒ/ în engleză sunt mai mari decât în română. La nivelul frecvenței, intensității și al celui de-al cincilea formant, diferența dintre parametri nu se atestă (deci, este egală cu zero). Valoarea duratei africateri /dʒ/ în engleză este mai mică decât în română. Datele privind diapazonul cuprins în cadrul fiecărui parametru denotă că la nivelul tuturor parametrilor, cu excepția frecvenței și a celui de-al cincilea formant, el este mai mare în engleză decât în română. La nivelul frecvenței diapazonul este același, iar în cazul celui de-al cincilea formant e mai mic în engleză decât în română. Prin aceasta se confirmă concluzia de mai sus că la nivelul formanților 1–4 în cazul ambelor perechi de cuvinte, tendința africateri engleze /dʒ/ spre ascendență comparativ cu corelatul ei din română este stabilă, permanentă, pe când în cazul celorlalți parametri – în funcție de poziția semiocclusivei date în cuvânt și de sunetele care o precedă și urmează. De asemenea, se confirmă faptul că diferența minimă dintre valorile parametrilor o constatăm la nivelul frecvenței (0 Hz), iar cea maximă, în cazul dat, se remarcă la primul formant.

Cele prezentate până aici permit să concluzionăm că, în general, parametrii acustici ai africateri /dʒ/ în engleză au tendința de a cuprinde un diapazon **mai mare** decât în română. Această tendință este stabilă la nivelul formanților 1–4, și relativă – la nivelul celorlalți parametri. În toate cazurile, atât în română, cât și în engleză, energia sonoră este concentrată în zona frecvențelor înalte și caracterizată prin uniformitatea relativă a repartizării, limita dintre elementele ocluziv și africata propriu-zisă asemănându-se cu cea dintre ocluzia și implozia unei consoane ocluzive. În baza audierii secvențelor sonore observăm că atât în română, cât și în engleză elementul fricativ propriu-zis nu a fost atestat, cel ocluziv a fost depistat numai în engleză, la ambii subiecți în cuvântul *drudge* și la subiectul I – în *gip*. În rest, atât în română, cât și în engleză s-a auzit africata respectivă. Aceasta confirmă caracterul monofonemic și indivizibil al africateri /dʒ/ în română și în engleză ca sunete unitare consonantice complexe. În ce privește sonoritatea africateri date, în temeiul materialului examinat conchidem că în română diapazonul minim îl constituie așa-numitul diapazon zero (situația în care sonoritatea africateri este condiționată de vocala precedentă, ceea ce și observăm în cuvântul *dragi* la ambii subiecți), cel maxim – de la 0,069 sec. până la sfârșit (cuvântul *gip*, subiectul I). În engleză, diapazonul minim de sonoritate îl constituie valoarea de 0,024 sec. de la început (cuvântul *drudge*, ambii subiecți), cea maximă – de la valoarea dată până la sfârșit (cuvântul *gip*, subiectul I). În poziția inițială de cuvânt sonoritatea africateri /dʒ/ în română are tendința de a depinde de vocala

precedentă, nefiind aferentă consoanei în cauză, iar în engleză – să cuprindă numai partea inițială a fazei oclusive. În cea finală în română sonoritatea cuprinde doar o parte a duratei totale, având tendința de a se opri la începutul și la sfârșitul diapazonului pe care îl cuprinde, pe când în engleză aceasta se plasează spre sfârșit, marcând astfel cea de-a doua parte a porțiunii din durata totală. De asemenea, observăm că, la fel ca și în cazul africateri /tʃ/, și la africata /dʒ/ faza africată cuprinde o porțiune mai mare a duratei totale decât în română, ceea ce este condiționat de caracterul prepalatal al articulării sunetului dat în română, și de cel prepalatal palato-alveolar – în engleză. În afară de aceasta, mai observăm că în general, în engleză sonoritatea africateri /dʒ/ este mai puternică decât în română, ceea ce se explică prin faptul că în engleză consoana în cauză se pronunță cu mai multă energie și încordare a organelor de vorbire decât în română.

În cazul africateri /ts/ din limba română, observăm că parametrii acustici ai africateri /ts/ sunt și ei condiționați de poziția în cuvânt și de sunetele învecinate (precedente și următoare). Cea mai mică valoare a diapazonului cuprins (diferența dintre extrema minimă și cea maximă) se atestă la nivelul duratei, iar cea mai mare – la nivelul primului formant. În toate cazurile, energia sonoră este concentrată în zona frecvențelor înalte și se caracterizează prin uniformitatea relativă a repartizării, limita dintre elementul oclisiv și africata propriu-zisă asemănându-se cu cea dintre ocluzia și implozia unei consoane oclusive. În procesul audierii secvenței sonore constatăm că în niciun caz nu a fost depistat elementul fricativ (în locul acestuia s-a auzit africata). Mai mult, la începutul secvenței duratei elementul oclisiv s-a manifestat numai de două ori (cuvintele *țoi* și *băț*, subiectul II, 0,024 sec. de la început). În alte trei cazuri, s-a perceput un sunet intermediar între /t/ și /ts/ (cuvântul *țoi*, subiectul I, 0,069 sec.; cuvintele *bălți* și *puț*, subiectul II, 0,024 sec. de la început). În rest, pe tot parcursul duratei a fost atestată africata /ts/. Aceasta confirmă și subliniază caracterul monofonematic al africateri /ts/ în română ca sunet consonantic complex, unitar și indivizibil.

Bazată pe literatura lingvistică de specialitate și pe experimentele efectuate prin aplicarea metodelor de oscilografere, spectrografere și de suprimare consecutivă a secvențelor sonore, analiza parametrilor acustici ai africaterilor în limbile română și engleză evidențiază, în mod concludent, că africaterile au parametrii lor acustici specifici, demonstrând că aceste sunete compuse sunt secvențe fonematice unitare. Spectrogramele arată procesul difuz/neclar al trecerii de la primul element la cel de-al doilea, bara atestată fiind asemănătoare cu cea dintre ocluzia și înlăturarea ei din oclusive. Analiza dinamicii duratei ne convinge că durata totală a africateri este egală cu cea a oricărei consoane (occlusive sau fricative) în parte, pe când cea a secvenței consecutive a sunetelor oclisiv și fricativ este aproximativ de două ori mai mare. Suprimând consecutiv secvența totală a duratei, am observat absența clară a elementului fricativ, nu întotdeauna a fost deslușit cel oclisiv, în majoritatea cazurilor

neclar sau intermediar între oclusivă și africată. Sonoritatea africatei /dʒ/, singura africată sonoră atât în română, cât și în engleză, în poziția inițială este mai puternică decât în cea finală. În cea dintâi sonoritatea se plasează spre partea a doua a secvenței, pe când în cea din urmă – spre inițială. Mai mult, în română, în poziție finală, această trăsătură poate fi condiționată de vocala precedentă, nefiind aferentă africatei însăși din cauza aceasta. În general, valorile sonorității și ale celorlalți parametri acustici sunt mai mari în engleză decât în română, ceea ce se explică prin faptul că africatele engleze se pronunță cu mai multă energie și cu o încordare mai mare a organelor aparatului de articulație.

BIBLIOGRAFIE

- Avram, A., 1961, *Cercetări asupra sonorității în limba română*, București, Editura Academiei.
- Bogdan, M., 1962, *Fonetica limbii engleze*, Cluj, Editura Științifică.
- Babără, N., 2003, „Pronunțarea și ortografia engleză în contextul didacticii”, în vol. *Probleme de lingvistică generală și romanică*, vol.II, Chișinău, CE USM, p.17–22.
- Bratu, C., 1973, „Observații asupra africatelor /č, ě/ în dialectul dacoromân”, *Fonetica și dialectologie*, VIII, p.169–181.
- Constantinescu-Dobridor, Gh., 1980, *Mic dicționar de terminologie lingvistică*, București, Albatros.
- Corlăteanu, N., 1978, *Fonetica limbii moldovenești literare contemporane*, Chișinău, Lumina.
- Corlăteanu, N., Vladimir Zagaevski, 1993, *Fonetica*, Chișinău, Lumina.
- Crystal, David, 1999, „Affricate”, in Crystal, D., *The Penguin Dictionary of Language*, London, Penguin Books, p. 8.
- Evdoșenco, Arcadie, 1962, „Cu privire la sistemul consoanelor limbii române”, *Fonetica și dialectologie*, IV, p. 37–42.
- Gheție, I., 1969, „Evoluția africatelor č și ě la fricative în Transilvania după 1700”, *Fonetica și dialectologie*, VI, p. 43–48.
- Gogălniceanu, C., 1993, *The English Phonetics and Phonology*, Iași, Editura „Chemarea”.
- Gogin, G., 1969, *Consoanele limbii literare moldovenești*, Chișinău, Cartea Moldovenească.
- Gogin, G., 2001, *Ortoepia*, Chișinău, Știința.
- Jassem, W., 1951, *Wymowa Angielska*, Warszawa, Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych.
- Jones, Daniel, 1958, *English Pronouncing Dictionary*, London, J. M. Dent&Sons LTD/New-York, E. P. Dutton&Co. Inc.
- Jones, Daniel, 1969, *An Outline of English Phonetics*, Cambridge, W. Heffer&Sons LTD.

- Mărdărescu, M., 1969, „Durata semioclusivelor prepalatale în limba română”, *Fonetică și dialectologie*, VI, p. 59–70.
- Mărdărescu, M., 1971, „Spectrul zgomotului de fricțiune din semioclusivile românești [č], [ğ]”, *Fonetică și dialectologie*, VII, p. 95–113.
- Mărdărescu, M., 1973, „Semioclusiva prepalatală [tʃ]. Observații bazate pe sinteză”, *Fonetică și dialectologie*, VIII, p. 121–128.
- Mărdărescu-Teodorescu, M., 1975, „Semioclusivile românești în fonetica sintactică”, *Fonetică și dialectologie*, IX, p. 99–112.
- Mărdărescu-Teodorescu, M., 1991, „Sinteza africatelor românești. Observații pe baza testelor de audiție”, *Fonetică și dialectologie*, X, p. 7–18.
- Mărdărescu-Teodorescu, M., 1993, „Africata dentală /ts/. Observații acustice”, *Fonetică și Dialectologie*, XII, p. 33–43.
- Plotnic, Vl., 1970, „Cu privire la problema africatelor în limba engleză și moldovenească”, în vol. *Материалы научной конференции профессорско-преподавательского состава Кишинёвского госуниверситета по итогам научно-исследовательской работы за 1970 год. Секция общ. и гум. наук*, Кишинёв: КГУ, с. 238–239.
- Popovici, I., 1923, *Ortoepia și fonetica*, Cluj, Institutul de Arte Grafice „Ardealul”.
- Rosetti, Al., 1967, *Introducere în fonetică*, București, Editura Științifică.
- Rusu, Gr., 1965, „O inovație fonetică în subdialectul maramureșean: durificarea africatelor č, ģ”, în *Omagiu lui Alexandru Rosetti la 70 de ani*, București, Editura Academiei, p. 793–796.
- Tătaru, A., 1978, *The Pronunciation of Rumanian and English: Two Basic Contrastive Analyses*, Frankfurt/Main, Haag und Herchen.
- Tătaru, A., 1997, *Limba română. Specificul pronunțării în contrast cu germana și engleza*, Cluj-Napoca, Editura Dacia.
- Turculeț, A., 1999, *Introducere în fonetica generală și românească*, Iași, Casa Editorială Demiurg.
- Vasilii, Em., 1965, „Fonemele /ğ, ʒ/ în limba română”, în *Omagiu lui Alexandru Rosetti la 70 de ani*, București, Editura Academiei, p. 977–978.
- Vassilyev, V. A., 1970, *English Phonetics. A Theoretical Course*, Moscow, Higher School Publishing House.
- Аракин, В. Д., 1989, *Сравнительная типология английского и русского языков*, Москва, Просвещение.
- Артёмов, В. А., 1956, *Экспериментальная фонетика*, Москва, Изд-во литературы на иностранных языках.
- Ахманова, О. С., 1966, *Фонология, Морфонология, Морфология*, Москва, Изд-во МГУ.
- Бабырэ, Н. М., 1992, *Фонетический и фонологический статус сложных гласных звуковых комплексов германских и романских языков*, Кишинёв, МолдГУ.
- Богородицкий, В. А., 1953, *Введение в изучение современных романских и германских языков*, Москва, Издательство литературы на иностранных языках.

- Зиндер, Л. Р., 1956, «Гласные корейского языка», в сб. *Советское востоковедение*, №3, с. 91–103.
- Матусевич, М. И., 1976, *Современный русский язык. Фонетика*, Москва, Просвещение.
- Поливанов, Е. Д., 1991, *Труды по восточному и общему языкознанию*, Москва, Наука.
- Реформатский А. А., 2005, *Введение в языковедение*, Москва, Аспект Пресс.
- Скалозуб, Л. Г., 1963, *Палатограммы и рентгенограммы согласных фонем русского литературного языка*, Киев, Изд-во КГУ.
- Смирницкий, А. И., 1962, *Сравнительная фонетика новогерманских языков*, Москва, Изд-во МГУ.
- Щерба, Л. В., 1974, *Преподавание иностранных языков в средней школе. Общие вопросы методики*, Москва, Высшая школа.
- Щерба, Л. В., 2004, *Языковая система и речевая деятельность*, Москва, УРСС.

Alexei CHIRDEACHIN

Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău, Republica Moldova

Nicanor BABĂRĂ

Universitatea de Stat din Comrat, Republica Moldova